

DIE STRUKTURERING VAN EN DIE BEPLANNINGSTAAK IN DIE GERASIONALISEERDE KANTOOR VAN DIE EERSTE MINISTER

DR. J.E. DU PLESSIS

Direkteur-Generaal: Kantoor van die Eerste Minister

The rationalization process in the Civil Service has established so many planning functions in the restructured Office of the Prime Minister that it can be legitimately asked as to what advantage this has for South Africa.

In addition the centralization of planning functions may have created the suspicion that planning on the part of the Government will in the future be autocratic and that other executive institutions will become passive partici-

pants in the planning process. In this article an attempt is made to allay and clarify any suspicions in this regard and to convince the reader of the need for planning.

INLEIDING

Die rasionaliseringsproses in die Staatsdiens het soveel beplanningsaksies in die herskepte Kantoor van die Eerste Minister gevestig, dat daar met reg rekenskap geëis kan word oor hoe hierdie vestigingsaksies tot Suid-Afrika se voordeel strek. Boonop mag hierdie sentrerings van die beplanningsfunksies iewers die suspisie geskep het dat owerheidsbeplanning voortaan op 'n outokratiese wyse vir die land en sy mense gedoen sal word en dat ander uitvoerende instellings passiewe meelopers in die beplanningsproses geword het. In hierdie artikel word onder meer probeer om enige suspisie wat in dié opsig mag bestaan, op te klaar en om die leser terselfdertyd van die noodsaaklikheid van beplanning te oortuig.

Daar bestaan letterlik honderde definisies van die begrip "beplanning". Vir doeleindes van hierdie artikel word beplanning egter beskou as die formulering van rasionele programme van aksie met die oog op die bereiking van 'n verlangde doelwit wat in die geval van Suid-Afrika in terme van die aanhef tot die Grondwet vertolk kan word as die verhoging van die lewenskwaliteit van al sy burgers. Hieruit kan onmiddellik afgelei word dat beplanning in die Kantoor van die Eerste Minister nie as 'n doel in sigself beskou word nie, maar wel as 'n middel tot 'n doel. Die rol van die verskillende beplanningstakke van die Kantoor moet gevolglik ook in dié konteks evalueer word.

Beplanning *per se*, beplanning sonder

'n doel, sou uiteraard nutteloos wees en daarom aanvaar die Regering as uitgangspunt dat gekoördineerde beplanning noodsaaklik is vir ordelike ontwikkeling in Suid-Afrika. *Beplanning* en *ontwikkeling* gaan dus hand aan hand.

Ook oor die begrip ontwikkeling bestaan daar dikwels groot verwarring. In landelike gebiede word ontwikkeling en nywerheidsvestiging en die gepaardgaande groei dikwels as sinonieme beskou. Dit mag in bepaalde gevalle wel so wees, maar die ontwikkeling van 'n gemeenskap is nie slegs 'n toename in bevolkingsgetalle, ekonomie, fisiese infrastruktuur, kennis en vaardighede nie. Ontwikkeling impliseer 'n verandering oor 'n breë spektrum — asmede groei. Ontwikkeling impliseer dus nie net dat die mens die vermoë behoort te hê om aan te pas by veranderinge in sy omgewing nie, maar ook dat hy in staat is om doelbewus te innoveer om hierdie veranderinge teweeg te bring.

DIE SENTRALE BEPLANNINGSROL VAN DIE KANTOOR VAN DIE EERSTE MINISTER

Ook in Suid-Afrika was daar die afgelepe paar jaar 'n evolusie van die administratiewe sisteem waarbinne beplanning geskied. In die organisatoriese proses van rasionalisasie van die Staatsdiens wat tans nog deurlopend plaasvind, is doelmatige *beplanning* in die wydste sin van die woord as 'n prioriteit geïdentifiseer. In 'n unieke poging is al die nasionale

beplanningsliggame in die land in die hernoemde Kantoor van die Eerste Minister saamgesnoer met opdrag om 'n omvattende ontwikkelingsplan op te stel wat as rigsgaand sal dien by die neem en uitvoer van besluite wat die ontwikkeling en veiligheid van die land op alle terreine raak. Elemente wat in hierdie breë opdrag vervat is, is onder meer die doelmatige benutting van die bodem, die maatskappy, die ekonomiese stelsel en die wetenskap, terwyl staatkundige ontwikkelingsbeplanning en die nasionale veiligheid nog twee elemente is wat ten nouste daarmee verweef is.

Die belangrikheid van beplanning word verder beklemtoon deur die feit dat hierdie funksie by die Eerste Minister, wat juis 'n sentrale rigtinggewende rol in die land vervul, gesetel is. Dit hou ook dié voordeel in dat die sentrale omvattende beplanningskomponente noue aansakeling vind by die instellings wat vir die werking van die Kabinetstelsel daargestel is. Hierdeur word gekoördineerde landsbestuur grootliks bevorder. Ontwikkelings- en veiligheidsbeplanning word dus by een sentrale punt en gekoördineerd gedoen waardeur uitvoering gegee is aan 'n langgevoelde behoefte aan 'n sentrale koördinerende beplanningsmeganisme binne die Staatsdiens om 'n breër grondslag te lê vir geïntegreerde, beplande en gesamentlike besluitneming.

As deel van die rasionaliseringsproses waarin 39 departementele sentrale owerheidsinstellings tot 23 verminder is, is die voormalige Departement van

Omgewingsbeplanning en Energie met ingang 1 Maart 1980 afgeskaf en is die fisiese beplanningsfunksie aan die hernoemde Kantoor van die Eerste Minister opgedra. Terselfdertyd is die Kantoor van die Wetenskaplike Raad-gewer van die Eerste Minister en die Kantoor van die Ekonomiese Raad-gewer van die Eerste Minister ook by die nuwe Kantoor geïntegreer. Op dié wyse is die Beplanningsadviesraad, die Wetenskaplike Adviesraad en die Ekonomiese Adviesraad met hulle samestelling van lede uit beide die privaat en die openbare sektor binne die werkerrein van die Kantoor van die Eerste Minister gebring.

As gevolg van die rasionaliserings-aksies is ses beplanningskomponente nou binne die nuwe Kantoor van die Eerste Minister gevestig, te wete: Ekonomiese Beplanning, Fisiese Beplanning, Veiligheidsbeplanning, Wetenskapbeplanning, Maatskaplike- en Staatkundige Beplanning. Hierdie beplanningsafdelings op die spesialis-terreine vind ten nouste aansluiting by die werkzaamhede van die vyf vaste Kabinetskomitees en die vyf vaste Komitees van die Presidentsraad soos volg:

amptenare van verskeie departemente vir die Kabinetskomitees tot stand gebring is. Sodoende vind die deskundige beplanningselemente nou aansluiting by die politieke beleidbepalende elemente van die Regering. Daarbenewens dien topamptenare uit die Kantoor van die Eerste Minister ook as Voorsitters van die Ekonomiese-, Wetenskaplike- en Beplanningsadviesrade en vind koördinering van optrede oor 'n breë spektrum plaas.

Vanselfsprekend is die Kantoor van die Eerste Minister hoofsaaklik 'n beplanningsinstelling en nie 'n uitvoerende instelling nie. Bepaalde planne vir owerheidsopptrede sal in dié Kantoor as sentrale punt vir oorweging deur die Regering in samewerking met die verskillende uitvoerende instellings opgestel word. Daar sal ook gekoördineer moet word of die planne inderdaad uitgevoer word, maar die werklike uitvoering daarvan moet steeds deur ander departemente en instellings plaasvind. Ingevolge die Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika is Ministers vir die uitvoerende handeling van hulle onderskeie departemente verantwoordelik. Daarom

Kantoor van die Eerste Minister gevestig om te verseker dat alle fasette van beplanning gekoördineer en in samehang tot mekaar, nasionale doelwitte sal akkommodeer. Die gedagte ten grondslag hiervan is dat die RSA se totale ontwikkelingsbeplanning by een punt moet sentreer en dat dit 'n wetenskaplik gefundeerde grondslag moet hê. So gesien, kan die beplanningsfunksie wat die hele spektrum van landsregering raak, nie onder 'n spesifieke ministerie ressorteer nie. Dit hoort tuis by die Kantoor van die Eerste Minister waar dit met die nasionale strewes en die Eerste Minister se leidinggewende funksie in die regeringsproses gekoördineer kan word.

Die voornoemde herreëlings het meegebring dat die organisasie van die Kantoor van die Eerste Minister tans uitsien soos wat dit op die meegaande diagram voorgestel word.

DIE BEPLANNINGSTAAK EN ONTWIKKELING

Eerder as om die doelstellings en funksies van die verskillende beplanningstakke in die Kantoor van die Eerste Minister teoreties te behandel, kan dit implisiet maar met groter

<i>KABINETSKOMITEE</i>	<i>PR KOMITEE</i>	<i>BEPLANNINGSTAK</i>
Ekonomiese Aangeleenthede Finansies —	Ekonomiese — Beplanning —	Ekonomiese Beplanning Ekonomiese Beplanning Fisiese Beplanning
Maatskaplike Aangeleenthede Binnelandse Aangeleenthede Nasionale Veiligheid (SVR) —	Verhoudings Grondwet — Wetenskap —	Maatskaplike Beplanning Staatkundige Beplanning Veiligheidsbeplanning Wetenskap Beplanning

Die sewende organisasiekomponent binne die Kantoor van die Eerste Minister is die Tak Administrasie wat alle administratiewe handeling behartig en wat ondersteunende en gespesialiseerde hulpdienste soos byvoorbeeld die Afdeling Skakeldienste, die Presidentsraadsekretariaat en die Kabinetsekretariaat insluit.

Om koördinering op die beplannings- en besluitnemingsvlak te bevorder, dien die hoofde van sommige van die beplanningskomponente asook die Direkteur-generaal as lede in bepaalde Kabinetskomitees en ook as Voorsitters van sommige van die Werkgroepe wat uit die gelede van top-

durf die Kantoor van die Eerste Minister hom nie op departementele uitvoeringsterreine begewe nie. Vir beplanningsdoeleindes is deurlopende samewerking met die departemente egter nodig en sal beplanning en uitvoering dus die twee kante van dieselfde projek moet uitmaak.

Die stappe wat in die rasionaliseringsproses gedoen is, moet derhalwe vertolk word as 'n eerlike poging van die Regering om 'n aanvaarbare ewewig te probeer vind tussen noodsaaklike owerheidsinmenging en persoonlike vryheid en verantwoordelikheid. Om dit te bewerkstellig is die omvattende oorhoofse beplanningsfunksie in die

praktiese vrug aangestip word deur te let op hoe ordelike ontwikkeling in Suid-Afrika deur die aktiwiteite van elk van die voornoemde beplanningstakke gestimuleer word.

Ekonomiese Beplanning

Omdat die noodsaaklikheid van ekonomiese beplanning soms bevraagteken word en straks bestempel kan word as inmenging in die werking van die vrye-ondernemingstelsel, is dit nodig dat bepaalde gesigspunte rondom hierdie beplanningsaksie volledig uiteengesit word, veral waar talle van die aspekte ook op die beplanningsaksies in ander terreine betrekking het.

Daar het in die jongste tyd 'n kentering ingetree in Westerse denke oor ekonomiese ontwikkelingsvraagstukke. Vroeëre ongebreidelde uitbreidings in staatsbesteding en staatsinmenging in die ekonomiese proses, het plek begin maak vir die besef dat private inisiatief die hoeksteen vorm van ekonomiese vooruitgang. Hoewel hierdie neiging grootliks aan politieke veranderinge toegeskryf kan word, hou dit ook verband met die mislukings van vroeëre regerings wat gepoog het om sosialisties-georiënteerde substitute te vind vir die vrye-ondernemingstelsel.

Die RSA self het die ekonomiese denke op hierdie gebied vooruitgehoop soos getuig nie net deur openbare uitsprake nie, maar ook deur die rigtingwysende aanpassings wat die Regering se arbeids-, handels-, nywerheids-, wisselkoers en monetêre en fiskale beleid gedurende die jongste tyd ondergaan het. Hierdie proses gaan steeds voort en die huidige Regering het hom onherroeplik verbind aan die bevordering van die vrye-ondernemerstelsel in die RSA.

Wat dan is die sin van ekonomiese beplanning in 'n stelsel waar die ekonomiese besluite van die deelnemers aan die proses deur die mark- en prysmeganisme gekoördineer word? Diegene wat die stelsel verstaan sal egter begryp dat sy dissipline gegrond is op die mededingingsbeginsel. Trouens, daarsonder kan die meriete van die stelsel nie verdedig word nie. Doeltreffendheid is dus die wagwoord — maar deeglike ekonomiese beplanning is die sleutel tot doeltreffendheid. Soos elke privaat deelnemer aan die ekonomiese proses sal kan getuig, maak ekonomiese beplanning dan ook deel uit van sy normale dagtaak.

Die private sektor is egter ook nie die enigste deelnemer aan die ekonomiese proses nie. Inteendeel, in die naking van sy verantwoordelikhede maak die openbare sektor aanspraak op die skaars hulpbronne van 'n land al sou sy funksie ook net beperk word tot die handhawing van wet en orde. Ongelukkig is die private sektor se behoeftes aan, waarna vry algemeen verwys word as gemeenskaplike goedere en dienste, ook nie net beperk tot die handhawing van wet en orde nie. Die publiek en die sakegemeenskap maak aanspraak op verskeie goedere en

dienste wat, gegewe die aard van die goedere en dienste, die prys en die grootte van die mark, nie deur die private sektor teen 'n normale wins gelewer kan word nie en vir die lewering waarvan die Staat dus verantwoordelikheid moet aanvaar.

Sommige van hierdie goedere en dienste soos die voorsiening van die nodige sosiale en ekonomiese infrastruktuur, het 'n direkte invloed op die ekonomiese prestasies van 'n land. 'n Oorvoorsiening van infrastruktuurdienste sal deur die oormatige aanspraak wat dit op produksiefaktore sal maak, derhalwe die ondoeltreffende benutting van produksiefaktore en ekonomiese onstabiliteit tot gevolg hê en sodoende beperkings plaas op ekonomiese groei en indiensneming. Aan die ander kant kan 'n ondervoorsiening van sodanige dienste, knelpunte in die ekonomie laat ontstaan wat ook ekonomiese groei aan bande kan lê.

Ander gemeenskapsdienste soos die handhawing van wet en orde, die verdedigingspoging en dies meer, het egter, hoewel op 'n meer indirekte wyse, ook 'n invloed op die ekonomie in die sin dat dit die klimaat beïnvloed waarbinne die private sektor sake doen. Die ekonomiese klimaat word egter ook beïnvloed deur die wyse waarop gemeenskapsdienste gefinansier word en deur die toepassing van sekere regulerende maatreëls soos byvoorbeeld belastingheffing, prysbeheer, monetêre beheermaatreëls, invoerbeheer, leningstransaksies ensovoorts.

In enige ontwikkelende kapitalistiese gemeenskap moet die openbare sektor dus noodwendig in die uitvoering van sy funksies, 'n baie belangrike en selfs deurslaggewende invloed op die ekonomie van die land en daarom op die persoonlike lewe van elke individu uitoefen. Uit 'n ekonomiese oogpunt gesien is dit dan ook die verantwoordelikheid van die openbare sektor om toe te sien dat hierdie invloed op so 'n wyse uitgeoefen word dat dit optimale ekonomiese ontwikkeling tot gevolg sal hê.

Optimale ekonomiese ontwikkeling verwys egter nie net na ekonomiese groei as sodanig nie. Gesien vanuit die oogpunt van die gemeenskap as geheel moet daar by die bepaling van die optimale ekonomiese ontwikkelingspatroon ook rekening gehou word met ander nasionale ekonomiese doel-

stellings soos werkverskaffing, die verdeling van inkomste, die geografiese verspreiding van die ekonomiese aktiwiteit en die immuniteit van die ekonomie teen eksterne ekonomiese en politieke bedreigings.

In wese kom dit dus daarop neer dat daar 'n balans gevind moet word tussen wat die gemeenskap as behoeftes identifiseer en wat uit 'n ekonomiese oogpunt met die beskikbare hulpbronne en tegnologie moontlik is. Vir sover dit daardie deel van die ekonomiese aktiwiteit aangaan wat deur die private sektor verrig word, vervul die mark- en prysmeganisme hierdie koördineringsfunksie. Maar in die openbare sektor moet ander prosedure en meganismes gevind word om te verseker dat skaars produksiefaktore ten beste aangewend word om bepaalde gemeenskapsoogmerke, hetsy sosiale, politieke of ekonomiese, te bereik.

Omdat funksionele en organisatoriese realiteite verhoed dat een gesentraliseerde liggaam of sekretariaat namens die Kabinet al hierdie funksies kan hanteer, bestaan die sentrale regeringsadministrasie vandag uit 23 sentrale owerheidsinstellings elk met sy verantwoordelikheid vir bepaalde doelwitte en met sy eie regsbevoegdheid asook sekere instrumente om daardie doelwitte mee te probeer bereik.

Die openbare sektor bestaan egter ook nie net uit die sentrale-regeringsopset nie. In die RSA in die besonder het kenmerke soos die rassasamestelling en die geografiese verspreiding van die bevolking en van ekonomiese aktiwiteite, aanleiding gegee tot 'n regeringstelsel wat in baie opsigte verskil van dié in lande wat min of meer in dieselfde ekonomiese ontwikkelingsstadium as ons verkeer. Dit geld byvoorbeeld die verdeling van owerheidsfunksies tussen verskillende vlakke van regering, naamlik sentraal, provinsiaal, plaaslik en sekere regeringsvorme op 'n etniese grondslag. Daarbenewens vind ons om bepaalde historiese en ekonomiese redes ook 'n hele aantal outonome en semi-outonome instansies wat in sekere mate buite die reeds genoemde owerheidsliggame opereer, maar kragtens staats of andersins deel uitmaak van die openbare sektor in Suid-Afrika.

Op elkeen van hierdie owerheidsvlakke en in elkeen van hierdie ander openbare instansies moet daar ook enersyds behoeftes geïdentifiseer en doelwitte geformuleer word om daar-

die behoeftes in mindere of meerdere mate te bevredig. Andersyds beskik hierdie openbare instansies ook oor bepaalde instrumente wat aangewend kan word vir die nastrewing van die geïdentifiseerde doelwitte.

Soos in die private sektor, verg die doeltreffende aanwending van die beskikbare instrumente vir die bereiking van die geïdentifiseerde doelwitte deeglike beplanning deur elkeen van hierdie instansies in die openbare sektor. Die enigste verskil is dat baie van hierdie instansies hulle nie op die mark- en prysmeganisme kan verlaat in die beplanningsproses nie. Soos reeds genoem beïnvloed hulle aktiwiteite egter wel die ekonomie op een of ander wyse, enersyds omdat hulle aanspraak maak op skaars produksiefaktore in die uitvoering van hulle funksies en andersyds omdat hulle aktiwiteite hetsy direk ondersteunend staan tot die ekonomiese ontwikkelingsproses of die klimaat beïnvloed waarin daardie proses plaasvind. In die beplanning en uitvoering van hul funksies moet daar dus ook deeglik rekening gehou word met die nasionale ekonomiese doelwitte van die land.

Daar is egter geen outomatiese meganisme wat vanself kan verseker dat 'n balans gehandhaaf word tussen die somtotaal van die eise wat deur die doelwitte van hierdie groot aantal instansies gestel word en die somtotaal van die middele wat beskikbaar is nadat die behoeftes van die private sektor ook in berekening gebring is nie. Hierbenewens is dit ook so dat feitlik elke beleidsoogmerk wat deur 'n bepaalde openbare instansie nagestreef word, implikasies kan inhou, waaronder ook ekonomiese implikasies, vir die funksies waarvoor een of meer ander openbare instansies verantwoordelik is.

Benewens ekonomiese beplanning deur die uitvoerende instansies self, bestaan daar dus ook 'n behoefte aan oorkoepelende ekonomiese beleidsbeplanning in die openbare sektor. Trouens, die doeltreffende aanwending van die onderskeie beleidsinstrumente waarvoor die openbare sektor beskik verg deeglike beplanning binne die raamwerk van 'n nasionale ekonomiese ontwikkelingsprogram waarbinne die voor- en nadele van alternatiewe beleidsvoorstelle en openbare sektoroptrede in terme van nasionale ekonomiese doelwitte teen mekaar opgeweg kan word.

In die afwesigheid van so 'n oorkoepelende beleidsraamwerk waarbinne die uitvoerende departemente ook hulle eie ekonomiese aktiwiteite kan beplan, is die moontlikheid groot dat die nastrewing van nasionale ekonomiese doelwitte en die hantering van oorhoofse ekonomiese probleme op 'n *ad hoc* en ongekoördineerde basis tot gevolg kan hê dat beleidsmaatreëls wat vir spesifieke doeleindes geneem word, soveel nadelige effekte op ander terreine kan hê dat dit opgevolg moet word met verdere maatreëls met die gevolg dat die openbare sektor gedwing kan word om al meer en meer met die markeconomie in te meng. In teenstelling met wat somtyds beweer word, is dit dus 'n gebrek aan behoorlike ekonomiese beplanning op nasionale vlak en nie beplanning as sodanig nie, wat 'n bedreiging vir die kapitalistiese orde inhou. Dit is egter belangrik om daarop te let dat daar hier verwys word na ekonomiese beleidsbeplanning en nie na die beplanning van die ekonomie nie. In hierdie konteks kry die ekonomiese beplanningsfunksie van die Kantoor van die Eerste Minister sin en betekenis.

Fisiese Beplanning

'n Groeiende bevolking met stygende behoeftes en verwagtings stel geweldige eise aan die nie-vervangbare natuurlike hulpbronne van 'n land. Die owerheid het nie alleen 'n dure verantwoordelikheid teenoor die nageslag nie, maar het terselfdertyd die onmiddellike probleem om mense te akkommodeer wat moet werk, woon en ontspan. Ten einde ordelike benutting van die bodem te verseker, is fisiese beplanning nodig.

Omdat Suid-Afrika se ekonomiese stelsel op vrye-ondernemerskap gefundeer is, kan die bestaande fisiese ontwikkelingspatroon tot op groot hoogte bestempel word as die gevolge van een van die basiese strewes van dié stelsel, te wete maksimum wins uitgedruk in persoonlike inkomste. Ondernemers vestig hulle normaalweg op dié plekke waar inkomste en koste vir hulle die maksimum voordele oplewer en dit bring dikwels 'n vestigingspatroon mee wat hoofsaaklik op korttermynbesluite berus. Uit hoofde van sy moontlik groter kennis van toekomstige gebeure op beide plaaslike en internasionale vlak en met inagneming van breë nasionale doelwitte, moet die Regering egter 'n breë siening handhaaf wat soms bepaalde optredes vir

langtermyn oogmerke genoodsaak wat nie altyd met korttermyn ekonomiese oorwegings in harmonie is nie.

By beide ontwikkelde en ontwikkelende lande is die basiese oogmerk met fisiese beplanning dieselfde te wete, die ontwikkeling van desentralisasie- of dekonsentrasiepunte. Hierdie oogmerk word ook reeds vir meer as 40 jaar in Suid-Afrika nagestreef omdat die oorkonsentrasie van mense en ekonomiese bedrywighede in die vier metropolitaanse gebiede en die relatiewe onderontwikkeling van die res van die land ernstige maatskaplike en ander probleme skep. Vandaar die totstandkoming van die Nasionale Fisiese Ontwikkelingsplan in die sewentigerjare en die hersiening daarvan op hierdie tydstip.

Ruimtelike Ontwikkelingsbeplanning is egter nie slegs die Staat se verantwoordelikheid nie en binne die staatsopset kan dit nie ook aan slegs een sogenaamde beplanningsinstelling opgedra word nie. Die gemeenskap het enersyds 'n bydrae te lewer en die instrument waardeur dit gedoen kan word is die Streekontwikkelingsverenigings met al hulle affiliasies wat landswyd in die lewe geroep is. Op dié wyse word die beplanningsaksies van verskillende instansies in die owerheids- en private sektor op streekvlak gekoördineer en gerig om die maksimum voordeel te bewerkstellig. Binne die owerheidsektor word ten nouste met alle uitvoerende departemente saamgewerk sodat daar nie gesê kan word dat daar *vir* ander instellings beplan word nie, maar inderdaad *met* hulle beplan word.

Maatskaplike Beplanning

Maatskaplike beplanning het primêr ten doel maatskaplike ontwikkeling met erkenning van die menswaardigheid van alle mense te midde van hulle andersheid, hulle eie identiteite en hulle eie begrip en verwagtinge van die gemeenskap waarin hulle lewe. Mense is almal lede van gemeenskappe, sy dit stedelik of landelik, wat 'n bepaalde leefruimte aan sy inwoners bied. 'n Leefruimte wat in sommige gevalle beter en in ander gevalle 'n swakker kwaliteit van lewe toelaat. Die doel met maatskaplike beplanning is derhalwe om die sinvolle en realistiese ontwikkeling van die totale gemeenskap op elke terrein te bevorder. Die ontwikkeling van die mensemateriaal is immers 'n voorwaarde vir ontwikkeling op alle ander gebiede!

Hierdie Tak van die Kantoor van die Eerste Minister is derhalwe gemoeid met die formulering van 'n omvattende maatskaplike ontwikkelingsplan vir die RSA en die komponente van so 'n plan is onder meer dié van maatskaplike welsyn, gesondheid, behuising, gemeenskapsdienste, sport en ontspanning, onderwys en kultuur. Breë maatskaplike knelpunte wat verband hou met swak lewensomstandighede en wat ontwikkeling strem soos plakkery en sosiaal patologiese vraagstukke soos misdaad, word geïdentifiseer en beplanning word gedoen ter oplossing maar ook ter voorkoming daarvan.

Staatkundige Beplanning

Staatkundige beplanningsaksies van die Kantoor val in vier breë terreine uiteen te wete, staatkundige ontwikkelingsbeplanning, beleidstudies, vraagstukstudies en modelontwikkeling. Die doel hiervan is om 'n breë verkenning van die staatkundige problematiek in Suid-Afrika in die vergelykende konteks te doen. Dit bied 'n nuttige raamwerk waarteen die Suid-Afrikaanse probleme ge-evalueer kan word. Die staatkundige problematiek is veral daarin geleë dat die Westminsterstelsel nie die heterogeniteit van groepsbelange en -konflikte sinvol kan akkommodeer of oplos nie.

Die staatkundige riglyne wat in die reeds bekende 12-punt plan vervat is, dwing beplanning op dié terrein om in die praktyk rekening te hou met onder andere die volgende aspekte: 'n stelsel vir Blankes; 'n stelsel vir Asiërs en Kleurlinge; 'n konfederale plan vir onafhanklike state; strukture vir stedelike Swartes; strukture vir selfregerende Swart state en voortdurende besinning oor burgerskap.

Vanweë die kompleksiteit van die problematiek is staatkundige beplanning inkrementeel en langsaam. Ten einde ordelike ontwikkeling te verseker is "Blitzkrieg" tegnieke buite die kwesie en kan nie deurentyd slegs op die inisiatiewe van politici gewag word nie. Terselfdertyd vereis die dringendheid van die saak dat stagnasie nie sal

intree nie. Weerstand uit sommige gelede en verwerping uit ander maak die taak vir die beplanner bepaald nie makliker nie, veral waar hy steeds binne die raamwerk van die demokrasie moet optree. Hy moet dus kennis neem van groepsaspirasies, verwagtings en persepsies. Doen hy dit nie kom ordelike ontwikkeling in die gedrang en word ontwikkeling op alle ander terreine skeef getrek.

Veiligheidsbeplanning

Daar is 'n toenemende aanslag teen die RSA — 'n aanslag wat deurlopend en met diplomatieke/politieke, ekonomiese, maatskaplik/sielkundige en veiligheidsmiddele gevoer word. So 'n aanslag kan nie net met die aanwending van militêre middele afgeweer word nie, maar moet op gekoördineerde wyse deur die aanwending van alle beskikbare middele op die politieke, ekonomiese, maatskaplik/sielkundige en veiligheidsterrein bestry word. Veiligheidsbeplanning het ten doel 'n plan van optrede waardeur al dié middele gekoördineerd aangewend kan word om te verseker dat die Staat se doelstellings wel bereik word. Sodoende word 'n veilige maatskaplike orde daargestel waarin die welsynfunksie van die Staat optimaal ten uitvoer gebring kan word en waarin optredes wat die Staat se langtermynoptredes van die spoor probeer dwing, aan bande gelê kan word. Die veiligheidsbestuurstelsel van die Staat het juis dié take as oogmerke en die uitvoering daarvan is aan die Tak: Veiligheidsbeplanning van die Kantoor van die Eerste Minister opgedra.

Wetenskapbeplanning

Navorsing en ontwikkeling as die proses waardeur die wetenskap uitgebou en diensbaar gemaak word, is 'n terrein wat hom tot beplanning leen. Veral drie aspekte is ter sprake, te wete:

— Organisatoriese strukture (met ander woorde wáár moet die N & O verrig word, wat is die aard van die strukture waarbinne dit uitgevoer word, en wat is die onderlinge verhoudings).

- Die hoeveelheid hulpbronne (fondse en mannekrag) wat aan N & O toegewys moet word.
- Watter N & O verrig moet word (met ander woorde die relatiewe prioriteite van verskillende navorsingsgebiede).

Die organisatoriese struktuur vir N & O in die RSA het so ontwikkel dat tans nagenoeg 50% van die N & O in die owerheidssektor verrig word, 30% in die sakesektor, 18% in die tersiêre onderwyssektor en minder as 1% deur die sektor sonder winsbejag. Terwyl hierdie patroon, gegrond op historiese ontwikkeling, van land tot land verskil, is daar tog internasionale aanduidings wat daarop dui dat die Suid-Afrikaanse sakesektor nie navorsingsgerig genoeg is nie, en dat die universiteite 'n kleiner as verwagte aandeel aan die nasionale N & O-poging neem.

Gegrond op gereelde monitering, sluit beplanningsaksies op hierdie gebied die aanpassing van hierdie struktuur in. Finansiële maatreëls is die hulpmiddel waardeur verstellings bewerkstellig word. Verder word aandag gevestig vir die kweek van 'n gesonde "navorsingsklimaat", deur middel van faktore soos die regte balans tussen rigtinggewing en vrye keuse in navorsing, uitskakeling van onnodige beperkings, en voorsiening van koördinerende meganismes wat eerder rigtingwend as beperkend is.

Volgens internasionale standaarde is die hoeveelheid hulpbronne, dit is fondse en mannekrag, wat in die RSA aan N & O toegewys word laag. Beplanningsaksies op hierdie gebied moet daarop toegespits wees om, binne die Suid-Afrikaanse situasie, te strew na die regmatige kanalisering van fondse en mannekrag, van die vereiste kwaliteit, na die navorsingsorganisasies sodat dit die nasionale behoeftes ten beste dien.

SAMEVATTING

Uit die voorgaande is dit duidelik dat die Regering inderdaad, beplanning as noodsaaklik vir ordelike ontwikkeling in Suid-Afrika beskou; dat hierdie beplanning op makro-vlak oor die hele spektrum van owerheidswerk-saamhede binne die Kantoor van die Eerste Minister in samewerking met die uitvoerende instellings in die openbare sektor en belangegroep in die private sektor onderneem word; en dat elkeen van die uitvoerende instellings hulle operasionele beplanning binne die breë riglyne wat getrek word onderneem. Boonop maak die vestiging van die beplanningsfunksies in die Kantoor van die Eerste Minister sinvolle koördinerende daarvan 'n daaglikse aktiwiteit wat verseker dat daar nie in waterdigte kompartemente beplan word nie.

Vanweë die regstreekse skakeling wat daar tussen die onderskeie beplanningstakke in die Kantoor van die Eerste Minister en die verskillende Kabinetskomitees bestaan, die organisatoriese verband wat met die Kabinetsekretariaat in dieselfde Kantoor gesmee is en die skakeling wat daar met die vaste Komitees van die Presidentsraad bewerkstellig is, is 'n situasie waarin die beplanningsinstellings die gevaar loop om in afsondering te beplan grootliks voorkom. Die beplanningsaksie is nie absoluut van die besluitnemers geïsoleer nie met die gevolg dat eerstehands kennis geneem kan word van hoe politieke ampsbekleërs die gemeenskapsbehoefte artikuleer. Andersyds kry politici geleentheid om eerstehands uit die mond van deskundiges op die verskillende beplanningsterreine te verneem watter problematiek aan bepaalde politieke oogmerke verbonde is. Op dié wyse word valse verwagtings moontlik voorkom en word deeglik met realiteite rekening gehou.

ORGANISASIE VAN DIE KANTOOR VAN DIE EERSTE MINISTER

